

ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОШКОГ НАЛАЗИШТА „ВИМИНАЦИЈУМ“ ПРЕМА МОДЕЛУ ХИЛАРИ ДУ КРОС¹

TOURIST VALORIZATION OF THE ARCHEOLOGICAL SITE VIMINACIUM USING HILARY DU CROS MODEL

Јелица Ј. Марковић*, Марко Д. Петровић*

Примљено: 25.09.2012. | Прихваћено: 07.11.2012.

РЕЗИМЕ: *Виминацијум, значајно војно упориште у коме је била стационирана римска легија (legio VII Claudia pia fidelis) и главни град Горње Мезије из II века нове ере, данас је археолошки локалитет и вредно сведочанство времена у ком је настао. Због свог изузетног изгледа и богате збирке антиквитета и експоната, има добар основ да постане незаобилазна туристичка атракција. У раду су се путем процеса туристичке валоризације по моделу Хилари ду Крос идентификовале вредности индикатора тржишне привлачности и културног значаја/робусности при чему су се откриле главне предности и недостаци локалитета за развој туризма. Након анализе субиндикатора, Виминацијуму је додељена ћелија М (1,3) у матрици тржишне привлачности/робусности, што говори да Виминацијум има повољне услове за даљи развој туризма. Изврстан амбијент, привлачност за специјалне потребе, развијене услужне погодности, висока репрезентативност и добар план управљања само су неке од предности које Виминацијум издваја од других сличних локалитета и које треба искористити приликом промоције на домаћем и међународном туристичком тржишту.*
Кључне речи: *Виминацијум, туристичка валоризација, Хилари ду Крос модел*

Abstract: *Viminacium, a significant military strongpoint where the Roman legion was stationed (legio VII Claudia pia fidelis) and a capital of Upper Moesia from 2nd century*

¹ Овај рад је део Републичког пројекта ОИ 176020, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Влада Републике Србије.

* Студенти докторских студија, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, 21000 Нови Сад; Контакт: jelica_ns@yahoo.com

AD, is an archeological site now and a valuable evidence of the time of its built. Because of its extraordinary appearance and valuable collection of antiques and exhibits, it has a great possibility of becoming an unavoidable tourist attraction. In this work, using the process of tourist valorization according to Hilary Du Cros Model, the indicator values of market attraction and cultural significance/ robustness were identified, which revealed major advantages and disadvantages of the site for the development of tourism. After analyzing, Viminacium was found in the cell M (1,3) in the matrix of market attraction/ robustness, which means that Viminacium has favorable conditions for further development of tourism. Fantastic environment, attractive for special needs, well-developed services, first-class representation and good management plan are some of the advantages that distinguish Viminacium from other similar sites and that should be used in promotion on the domestic and international travel market.

Key words: Viminacium, tourist valorization, Hilary Du Cros Model

УВОД

Туристички ресурси су драгоцени, али сирови елементи одређеног места или подручја. Међутим, они се улагањем рада и материјалних средстава, као и осмишљеним активностима, могу трансформисати у туристичке атракције и тако стећи афирмацију на тржишту. Туристичке атракције су темељни туристички ресурси који привлаче или могу привући туристе у одређену дестинацију и снажно су просторно обележени. Представљају основу за развој туризма. Оне су компонента туристичког система, која је најтешње повезана са идентитетом дестинације, с обзиром да се за њу непосредно везује место (локација) обављања туристичких активности. Атракције често, много више, него квантитет и квалитет угоститељских објеката и услуга, утичу на тип, локацију и интензитет развоја туристичких активности у дестинацијама (Јовичић, Бранков, 2009).

Археолошки локалитет Виминацијум (лат. Viminacium) је вредан туристички ресурс Републике Србије, који последњих десетак година прераста у туристичку атракцију њеног источног дела. Пословањем и финансијским улагањем створени су елементи погодни за привлачење туриста.

Према члану 21. Закона о културним добрима, археолошко налазиште је „део земљишта или површине под водом, који садржи остатке грађевина и других непокретних објеката, гробних и других налаза, као и покретне предмете из ранијих историјских доба, а од посебног су културног и историјског значаја“. Виминацијум је археолошко налазиште из доба Римљана. Био је војно упориште у коме је била стационарана римска легија (легио VII Claudia pia fidelis) и главни град Горње Мезије. Простор некадашњег римског града и војног логора Виминацијума обухватао је више од 450 ha шире градске и 220 ha уже градске територије (<http://www.viminacium.org.rs/>). Општина Пожаревац, којој овај локалитет припада, смештена је у североисточном делу средишње Србије у плодној равници Стиг и на пространој алувијалној тераси Велике Мораве, у близини ушћа реке Млаве у Дунав, у атару данашњег села Стари Костолац (Стефановић, 2004). Прва озбиљнија археолошка истраживања посматраног локалитета извршена су крајем XIX и почетком XX века од стране еминентних археолога тога времена, Валтровића и

Васића (Стефановић, 2004). У последње три деценије XX века Виминацијум полако израња из штурих историјских сведочанстава и представља се као град, који је у својој историји, дугој шест векова, имао динамичан развој и био место где су се сусретале културе истока и запада. До сада је у Виминацијуму откривено више од 13.500 гробова. Откривена су четири велика објекта: палеохришћанска меморија, северна капија војног логора, римске терме и маузолеј у којем је највероватније сахрањен римски император Хостилијан (<http://www.viminacium.org.rs>).

Циљ овог истраживања јесте да се утврди какво је постојеће стање археолошког локалитета Виминацијум, чијом ће се проценом вредности увидети реалне могућности за даљи развој туризма на посматраној дестинацији.

МЕТОДОЛОГИЈА

Процес туристичке валоризације

„Туристичка валоризација представља детаљну оцену природних и створених вредности од значаја за развој туризма на једном локалитету, у једном центру, неком месту, географској регији или земљи у целини“ (Станковић, 2004, 82). Туризмом се могу валоризовати обале Дунава, видиковци, прерасти, планинске падине, археолошка налазишта, цркве и манастири, културне манифестације, споменици (Чучуловић, 2010). „Током времена туристичка валоризација се наметнула туристички неразвијеним и туристички развијеним регијама и земљама, као једно од најважнијих и најкомплекснијих питања теоријско-методолошких научних основа туризма, али и праксе развоја ове делатности. Има одговарајуће методе истраживања и начине презентовања добијених резултата који су од значаја за науку усмерену ка оперативи на терену“ (Станковић, 2004, 82). „Процес туристичке валоризације се не може започети без постављеног и конкретизованог метода валоризације. У области туризма не постоји експлицитно утврђен метод валоризације. Са друге стране, он често представља сурогат, сублиму или микс метода других научних области прилагођених туристичким сврхама. Претежно су то квантитативно-квалитативне методе, које кроз нумеричко изражавање, дескрипцију, а понекад и графички приказ, изражавају вредност ресурса, који се валоризује. Валоризација има за циљ да истакне, односно одреди „употребне“ и прометне вредности потенцијала (Чомић, Пјевач, 1997). Рангирање, односно класификација процењених потенцијала, манифестује се кроз истицање приоритета у планирању и реализацији уређења, као повода за спровођење процеса валоризације. Суштина туристичке валоризације јесте утврђивање постојећег стања ресурса, чијом се проценом вредности постављају објективне и реалне могућности развоја туризма, а затим оцене основаности стављања предлога за одређивање посебне заштите појединих ресурса или читавог простора и реализација евентуалних решења о заштити, процена инвестиционих активности и могућности туристичког промета“ (Бесермењ, 2010, 102)

У сваком планирању одрживог развоја културног туризма на одређеној дестинацији од посебног је значаја туристичка валоризација културних добара, односно процена њихове вредности са становишта туризма, што омогућава сагледавање могућности да се ова добра укључе у развој туризма. Многа културна добра имају потенцијал да постану туристички производ у културном туризму, јер на јединствен начин рефлектују историју места, животни стил и окружење, промовишу етничке традиције дестинације и пружају могућности за разноврсне доживљаје. Међутим, одлука о укључивању одређених културних добара у туристички производ често је заснована на недовољном знању о компонентама које утичу на популарност одређене туристичке атракције и некомплетној процени о потенцијалу локалне туристичке атракције да постане примарна туристичка атракција, која ће привући туристе да посете дестинацију (Хаџић, 2005).

Један од научно признатих и препознатљивих модела туристичке валоризације за културна добра је модел Хилари ду Крос (Du Cros, 2000). Она је у процес туристичке валоризације увела културно-туристичке субиндикаторе и степен њиховог градирања, посебно за туристички сектор, а посебно за сектор менаџмента културних добара. Такође је увела и субиндикаторе за оцену робустности културног добра да прими посетиоце. У туристичком сектору се валоризују *тржишна привлачност културних добара и фактори од значаја при дизајнирању туристичког производа*. У сектору менаџмента културних добара валоризују се *културни значај и робустност*. (Хаџић, 2005; Станојловић и др., 2010; Бесермењи, Пивац, 2008).

Модел туристичке валоризације према Хилари ду Крос

За потребе овог рада консултована је бројна литература која се базира на моделу Хилари ду Крос (Du Cros, 2000; McKercher, Du Cros, 2002; McKercher et al. 2005; Ромелић и др., 2006). Овде су приказани субиндикатори модела и начин њиховог оцењивања:

1. Туристички сектор

1.1. *Тржишна привлачност културних добара*

- амбијент (слаб 0-1, адекватан 2-3, добар 4, одличан 5)
- добро познато ван локалне области (не 0-1, унеколико 2-3, веома добро 4-5)
- важан национални симбол (не 0, има изванестан потенцијал 1-3, да 4-5)
- може да се исприча „интересантна прича“ о културном добру – евокативно место (не 0, има изванестан потенцијал 1-3, да 4-5)
- поседује извесне особине које га јасно диференцирају од околних културних добара (сиромашно 0, адекватно 2-3, добро 4, одлично 5)
- привлачно за специјалне потребе, што би омогућило већу посећеност од стране туриста, као, на пример, за организовање фестивала (уопште не 0, поседује изванестан потенцијал 1-3, да 4-5)
- комплементарно је са другим туристичким производима на дестинацији, односно у региону (уопште не 0, има изванестан потенцијал 1-3, да 4-5)
- туристичка активност у региону (скоро никаква 0, постоји у извесној мери 2-3, висока 4-5)

- дестинација се асоцира са културом (уопште не 0, у извесној мери 2-3, високо 4-5)

1.2. Фактори од значаја при дизајнирању туристичкој производу

- приступ културном добру (није дозвољен 0, ограничен приступ 1-2, дозвољен приступ свим елементима културног добра 3-4)
- добар транспорт од популационог центра до културног добра (веома је удаљено / тежак приступ 0, олакшана је доступност 1-2, одлична доступност 3)
- близина других културних атракција (веома је удаљено / отежано 0, олакшан је приступ 1-2, растојање се може лако и брзо прећи пешке 3)
- услужне погодности – паркинг, обележени путеви до културног добра, освежење, доступност информацијама (слабе 0, адекватне 1-2, добре 3-4, одличне 5)

Закључак о субиндикаторима тржишне привлачности културног добра за туристички сектор: слаба привлачност 0-20, средња привлачност 21-40, висока привлачност 41-60.

2. Сектор менаџмента културних добара

2.1. Културни значај

- естетска вредност, укључујући архитектонску вредност, ако се ради о грађевинском објекту (ниска 0, средња 1, висока 2)
- историјска вредност (ниска 0, средња 1, висока 2)
- едукациона вредност (ниска 0, средња 1, висока 2)
- друштвена вредност (ниска 0, средња 1, висока 2)
- реткост културног добра на дестинацији, односно региону (уобичајена културна добра исте врсте 0, мање уобичајена културна добра исте врсте 1, ретка културна добра исте врсте 2, уникатно културно добро исте врсте 3)
- репрезентативност за дестинацију (слаба 1, добра 2-3, одлична 4)

2.2. Родусиности

- осетљивост културног добра (велика 0, прилична 2-3, није осетљиво 4)
- стање репарације (слабо 0, донекле извршено 1, добро 2-3, одлично 4)
- постојање плана управљања културним добром (нема плана 0, у припреми је 1-4, постоји 5)
- регуларни мониторинг и одржавање (слабо 0, донекле 1-2, добро 3-4, одлично 5)
- потенцијал за текуће инвестирање и консултацију кључних стејхолдера (слаб 0, адекватан 1-2, добар 3-4, одличан 5)
- могућност негативног утицаја великог броја посетилаца на физичко стање културног добра (велика могућност 1, средња могућност 2-4, мала могућност 5), односно на животни стил и културне традиције локалне заједнице (велика могућност 1, средња могућност 2-4, мала могућност 5)
- могућност да модификација, као део развоја производа, има негативан утицај на физичко стање културног добра (велика могућност 1, средња могућност 2-4, мала могућност 5), односно на стил живота и културне традиције локалне заједнице (велика могућност 1, средња могућност 2-4, мала могућност 5)

Закључак о субиндикаторима за културни значај/робустност је следећи: осетљивост/мала културна вредност 0-20, осредња вредност 21-40, висока вредност 41-60.

На основу извршене анализе поставља се „матрица тржишне привлачности/робустности“ са девет ћелија, означених са М (и,ј) (и,ј=1,2,3) и за свако културно добро се одређује којој ћелији припада, у зависности од оцене коју је добило у претходном поступку оцењивања. Ћелије су дефинисане на следећи начин:

- М (1,1) висока вредност индикатора културна значајност/робустност и мала тржишна привлачност
- М (1,2) висока вредност индикатора културна значајност/робустност и средња тржишна привлачност
- М (1,3) висока вредност индикатора културна значајност/робустност и велика тржишна привлачност
- М (2,1) осредња вредност индикатора културна значајност/робустност и мала тржишна привлачност
- М (2,2) осредња вредност индикатора културна значајност/робустност и средња тржишна привлачност
- М (2,3) осредња вредност индикатора културна значајност/робустност и велика тржишна привлачност
- М (3,1) мала вредност индикатора културна значајност/робустност и мала тржишна привлачност
- М (3,2) мала вредност индикатора културна значајност/робустност и средња тржишна привлачност
- М (3,3) мала вредност индикатора културна значајност/робустност и велика тржишна привлачност

Ако је након вредновања културно добро придружено ћелијама М (2,3) и М (1,3), културно добро има повољне могућности да се укључи у туристичке токове.

Оцењивање субиндикатора туристичке валоризације Виминацијума спровела су четири стручњака специјализована за туристичка истраживања, како би се избегла субјективност у одговорима. У обзир су узети сви релевантни сегменти постављене методологије. Интервјуи су обављени у периоду од септембра до децембра 2011. године. На основу одговора и оцена субиндикатора туристичке валоризације дате су средње оцене сваког појединачног субиндикатора, те је добијена веома реална оцена туристичке атрактивности археолошког локалијета Виминацијум.

РЕЗУЛТАТИ

Амбијент. Приликом археолошког истраживања унутар и око града откривени су амфитеатар, монументалне зграде, гробови, раскошне терме и трагови развијене инфраструктуре, пре свега улица, аквадукт и канализација, добро очувани, што доприноси доживљају аутентичности времена и простора.

Познајосѝ ван локалне обласѝи. Виминацијум годишње посети око 60.000 посетилаца што говори да је локалитет познат ван локалне области, а запослени у Виминацијуму желе да тај број повећају на 300.000 (<http://www.jat.com/active/sr-latin/home.html>).

Важан национални симбол. Виминацијум је сведок постојања римске империје на овим просторима и својом монументалношћу и очуваношћу може постати национални симбол, али се не може мерити са српским средњовековним манастирима.

Може се исѝричаѝи инѝтересанѝна ѝрича. Постоје бројне легенде и историјски извори о боравку различитих римских императора у Виминацијуму, о њиховом животу и страдању, које туристички водичи у Виминацијуму добро користе да привуку знатижељу посетилаца, посебно оне које су везане за мистериозне смрти императора.

Поседује особине које ѝа диференцирају од околних кулѝурних добара. Досадашња открића свакако су потврдила посебан значај Виминацијума као водеће римске метрополе на овом делу дунавског лимеса. Иако у околини постоји још римских трагова, као што су Трајанова табла, Трајанов мост и Дијана код Кладова, Ледерата код Великог Градишта, Феликс Ромулијана код Зајечара итд., археолошки локалитет Виминацијум се издваја по томе што је био главни град Горње Мезије и што је захваљујући ненасељености овог дела простора (локалитет се налазио под ораницама) очувано доста разноврсних грађевина, од гробница, логора, терми, до амфитеатра и аквадукта, те је задржана аутентичност простора.

Привлачносѝ за сѝецијалне ѝоѝребе. Археолошки локалитет Виминацијум је погодан за развој разноврсних облика туризма. Првенствено је доминантна његова културна улога услед чега је увршћен у *Пуѝи кулѝуре римских имѝерашѝора*, од стране Туристичке организације Србије (<http://www.srbija.travel>). Откопавањем амфитеатра отворена је могућност организовања бројних културних, спортских и музичких манифестација што развија манифестациони туризам. Изградњом научноистраживачког центра повећана је његова едукативна улога и могућност организовања стручних конгреса, док близина Дунава омогућава укључивање Виминацијума у наутички туризам.

Комѝлементарносѝ са друѝим ѝуристѝичким ѝроизводима на дестѝинацији. Приликом археолошког ископавања пронађен је скелет мамута који представља додатну атракцију овог локалитета.

Туристѝичка аѝтивносѝ у реѝиону. У Виминацијуму већ постоји водичка служба на неколико страних језика, сувенирница и таверна. Поседује свој интернет-сајт и промовише се на туристичким сајмовима у региону, тако да је већ постао незаобилазна станица ђачких и студентских екскурзија, али и других групних и индивидуалних посета.

Кулѝурно добро се асоцира са кулѝуром. Културно наслеђе Виминацијума даје одређену аутентичност дестинацији, чини је препознатљивом и друкчијом, и на њему се често темељи конкурентска предност у односу према другим дестинацијама.

Присѝуй кулѝурном добру. Пожаревац је седиште општине и налази се на 79 km од Београда. Подручје локалитета Виминацијум је преко Костолца (2 km), По-

Табела 1. Оцена тржишне привлачности археолошког локалиета Виминацијум

Table 1. Market value assessment of the archeological site Viminacium

Туристички сектор Тржишна привлачност	
Субиндикатори	оцена
Амбијент	4,25 (4,4,4,5)
Познатост ван локалне области	3,75 (4,3,4,4)
Важан национални симбол	4,00 (4,4,4,4)
Може се испричати интересантна прича	4,75 (5,5,5,4)
Поседује особине које га диференцирају од околних културних добара	3,50 (4,3,4,3)
Привлачност за специјалне потребе	4,50 (5,5,4,4)
Комплементарност са другим туристичким производима на дестинацији	3,25 (4,3,3,3)
Туристичка активност у региону	4,50 (4,5,4,5)
Културно добро се асоцира са културом	5,00 (5,5,5,5)

жаревца (13 km) и Великог Градишта (48 km) повезано са Голупцем (61 km), Доњим Милановцем (122 km) и Кладовом (178 km), који представљају значајне правце према истоку. Од аутопута Е-75 удаљен је 35 km након одвајања за Пожаревац (Стефановић, 2004).

Транспорт од емисионе центри до културног добра. Возом није могуће доћи до локалитета, а не постоји ни директна линија до локалитета аутобусима јавног транспорта. Могуће је доћи аутобусом до Пожаревца, а затим локалним превозом до Термоелектране Костолац која се налази у непосредној близини археолошког парка. Посетиоцима се саветује да користе сопствени превоз. Виминацијум има своје пристаниште на обали Дунава, 5 km од локалитета (<http://www.viminacium.org.rs>).

Близина грувих атракција. Приликом ископавања, археолози су 2009. године на подручју Виминацијума, пронашли скелет мамута. Овај скелет је пронађен на 270 m источно од Царског маузолеја. Потиче из праисторијског периода миоцена од пре 5.000.000 година и представља додатну атракцију археолошког парка (<http://www.politika.rs>). Такође, близина града Пожаревца омогућава посетиоцима локалитета да обогате свој боравак посетом Галерији Милене Павловић Барили, манифестацији Љубичевских коњичких игара, а са друге стране и оближњег средњовековног утврђења Рам, које се налази у близини Великог Градишта.

Услугне њојоодностии. На Виминацијуму је уведена водичка служба. У таверни на локалитету су у понуди топла и хладна пића током целе године. Доступни су мушки и женски тоалети на делу локалитета где се налази Царски маузолеј. Паркинг постоји на свим деловима локалитета и бесплатан је. Паркирање је омогућено и особама са хендикепом. За мање групе постоји електрични минибус (за 14 особа) којим се са водичем може обићи локалитет. На локалитету постоји сувенирница богата сувенирима који су урадили познати дизајнери Урађен је већи број копија римског златног и средњег накита, римских посуда, римских лампи, римских фибула итд. Урађене су бројне реконструкције римске ратне опреме. Урађен је пропагандни материјал на енглеском, немачком, француском и италијанском језику. Сашивено је 720 мушких римских тога и женских хитона и химатиона на начин како су их Римљани правили и посетиоци их могу пробати и сликати се у њима (<http://www.viminacium.org.rs>).

Табела 2. Оцена фактора значајних при дизајнирању туристичког производа археолошког локаитета Виминацијум

Table 2. Assessment of factors significant when designing a tourist product of the Archeological site Viminacium

Туристички сектор Фактори значајни при дизајнирању туристичког производа	
Субиндикатори	оцена
Приступ културном добру	3,50 (3,4,4,3)
Транспорт од емитивног центра до културног добра	1,50 (2,2,1,1)
Близина других атракција	1,25 (2,1,1,1)
Услугне погодности	4,00 (3,5,4,4)

Укупна оцена субиндикатора тржишне привлачности културног добра за туристички сектор је 47,75 (41-60) што говори да се Виминацијум налази на нивоу високе тржишне привлачности.

Естетска вредност. Данашњи остаци чувају елементе високе естетске вредности посебно збирке фресака у гробницама које представљају врхунац касноантичког сликарства.

Историјска вредност. У својој историји, дугој шест векова, Виминацијум је имао динамичан развој и био место где су се сусретале не само културе истока и запада већ и место у које су трговци из Римског царства радо залазили. Готово да није било римског императора који није прошао кроз Виминацијум или у њему боравио дуже или краће време.

Едукациона вредност. Идејом да се археолошки локалитети у Србији што више валоризују и тиме привуче што већи број туриста, створен је пројекат под

називом „*Рута – Пути културе римских императора*“ у који је укључен и Виминацијум (<http://www.srbija.travel/>). То је модерна, едукативна туристичка тура која ће привући не само љубитеље историје из иностранства, већ и младе из наше земље, који би на оваквом путовању могли много да науче.

Научноистраживачка вредност. На простору локалитета налази се и савремени научноистраживачки центар DOMVS SCIENTIARVM VIMINCIUM са близу 5.000 m² који је опремљен свим одговарајућим инвентаром за истраживање и смештај научника који раде на археолошком налазишту (<http://www.viminacium.org.rs>).

Друштвена вредност. Виминацијум је последњих година постао центар окупљања истраживача, учесника бројних конгреса и самита, посетилаца музичких, културних и других догађаја, тако да је друштвена вредност овог места значајно порасла.

Рейкоси културној добра. С обзиром да постоје остаци бројних војних утврђења које су римске легије градиле на путу у походе на варварска племена, може се рећи да Виминацијум није уникатан примерак у том погледу.

Репрезентативност. Иако није уникатан примерак, због своје добре монументалне очуваности, добар је репрезент времена у коме је настао.

Табела 3. Оцена културног значаја археолошког локалиета Виминацијум
Table 3. Cultural significance assessment of the archeological site Viminacium

Сектор менаџмента Културни значај	
Субиндикатори	оцена
Естетска вредност	1,50 (2,1,1,2)
Историјска вредност	2,00 (2,2,2,2)
Едукациона вредност	1,50 (2,1,1,2)
Научноистраживачка вредност	2,00 (2,2,2,2)
Друштвена вредност	1,50 (1,1,2,2)
Реткост културног добра	1,25 (2,1,1,1)
Репрезентативност	3,50 (3,4,3,4)

Осетљивост културној добра. Осетљивост Виминацијума је изражена пре свега у његовој сржи постојања као археолошког локалитета. С обзиром да се ради о зидинама, предметима и стварима старим 1900 година, осетљивост је веома велика и свака неконтролисана акција би могла довести до оштећења културног добра.

Сћање рејарације. Ископине на локалитету су покривене лаким ламелираним конструкцијама и посебним покривачем тзв. француским тендама, чиме се обезбеђује значајна заштита добра.

План управљања. Министарство културе је 2008. године донело дугорочни план управљања овим локалитетом по коме би, према првом сценарију, Виминацијум прерастао у културно средиште не само региона већ и целе Европе, према другом предвиђа се формирање забавно-рекреативног центра, у којем би била оживљена свакодневница некадашњег римског насеља, док трећи предвиђа развој Виминацијума као пословно-едукативног центра. Све би требало да се одвија у три фазе, од трајне заштите локалитета, преко његове архитектонске реконструкције, до изградње нових објеката за разне пратеће садржаје (Ђошевић, 2009).

Мониторинг и одржавање. Одређена средства су уложена за постављање ограда, бежичног интернета, обезбеђење потпуног видео надзора са 16 камера који покрива цео простор, као и чуваре са псима.

Појенцијал за инвестирање. Многе чињенице говоре у прилог томе да Виминацијум, као један од најбогатијих археолошких локалитета из римског периода у нашој земљи, може постати занимљива туристичка дестинација. Кључни инвестициони пројекти везани за Виминацијум су: изградња хиподрома где ће посетиоцима бити омогућено да доживе узбуђење коњских трка, прокопавање канала ширине 40 m, дубине 8 m и дужине 1 km, од Дунава до локалитета, којим би био омогућен приступ бродовима и хортикултурно уређење и урбана галантерија (Ђошевић, 2009).

Могућност неајивној ујицаја ѿосејилаца на физичко сћање културној добра. Ова могућност је оправдана због осетљивости ископина, међутим, услед углачаних обележених стаза по којима се могу кретати посетиоци, негативни утицаји су умањени.

Могућност неајивној ујицаја ѿосејилаца на локалну заједницу. С обзиром да се локалитет налази у ненасељеном делу села, могућност негативног утицаја посетилаца на локалну заједницу је веома мала.

Могућност да модификација има неајиван ујицај на физичко сћање културној добра. Ова вероватноћа је изражена јер се без стручности археолога, математичара, геоморфолога, електроинжењера и других који раде на ископинама, може веома лако уништити део наслеђа.

Могућност да модификација има неајиван ујицај на локалну заједницу. Наведена могућност је незнатна, с обзиром да се, као што је у раду већ наведено, локалитет налази у ненасељеном делу атара Старог Костолца, па не постоје значајни међусобни утицаји ова два фактора.

Укупна оцена субиндикатора за сектор менаџмента културног добра је 44,75, што говори да Виминацијум има високу вредност.

На основу анализе постављена је “*мајрица тржишне привлачностии/робусностии*” коју чини девет ћелија. С обзиром да је Виминацијум за тржишну привлачност имао оцену 47,75, а за културни значај/робусност оцену 44,75, додељује му се ћелија М (1,3).

Табела 4. Оцена робусности археолошког локалитета Виминацијум

Table 4. Robustness assessment of the archeological site Viminacium

Сектор менаџмента Робусност	
Субиндикатори	оцена
Осетљивост културног добра	3,00 (3,4,3,2)
Стање репарације	2,75 (3,2,2,4)
План управљања	4,50 (4,4,5,5)
Мониторинг и одржавање	4,50 (4,5,5,4)
Потенцијал за инвестирање	4,25 (5,5,4,3)
Могућност негативног утицаја посетилаца на физичко стање културног добра	2,25 (3,2,2,2)
Могућност негативног утицаја посетилаца на локалну заједницу	4,25 (4,3,5,5)
Могућност да модификација има негативан утицај на физичко стање културног добра	1,75 (1,2,3,1)
Могућност да модификација има негативан утицај на локалну заједницу	4,25 (4,4,4,5)

Табела 5. Матрица тржишне привлачности и робусности по моделу Хилари ду Крос

Table 5. The matrix of market attraction and robustness using Hilary Du Cros model

Робусност	41-60	М (1,1)	М (1,2)	М (1,3)
	21-40	М (2,1)	М (2,2)	М (2,3)
	0-20	М (3,1)	М (3,2)	М (3,3)
		0-20	21-40	41-60
	Тржишна привлачност			

М (1,3) – висока вредност индикатора културне значајности и робусности и велика тржишна привлачност

Закључак матрице: Археолошки локалитет Виминацијум је културно добро које се према матрици налази у категорији М (1,3). Због ових показатеља може се користити у смислу развоја туризма на дестинацији, односно може се веома добро укључити, као изузетан туристички производ, у туристичку понуду Костолца, али и значајну понуду читавог Југоисточног туристичког кластера Републике Србије.

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧАК

Некадашња метропола и значајно упориште римских легија, временом заборављен у јавности, Виминацијум, данас се детаљно реконструише и постаје један од значајних чинилаца у туристичкој понуди Србије. За разлику од осталих локалитета који су уврштени у *Пуџ културе римских императора*, Виминацијум се одликује бројним предностима. Када је у питању тржишна привлачност културног добра, локација се одликује атрактивним амбијентом, који због своје бурне историје црпи интересантне приче које се на занимљив и несвакидашњи начин могу представити публици. Локалитет се може похвалити веома добром туристичком активношћу у региону, посебно у последњих десет година, а стицање епитета *Метрoпoлa нa Дунаву*, свакако доприноси наведеном. Изградњом научног центра у Виминацијуму, локалитет је постао привлачан за специјалне интересе као што су разноразни скупови и конференције, научна истраживања, а откривени амфитеатар је погодан за одржавање бројних спортских, музичких и културних свечаности. Недостатак археолошког локалитета у овом сегменту јесте његова ниска комплементарност са другим атракцијама на дестинацији. Када су у питању фактори од значаја при дизајнирању туристичког производа, Виминацијум има добар саобраћајни приступ у поређењу са осталим археолошким локалитетима у земљи, али је потребно поправити транспорт у погледу увођења неких директних аутобуских линија или прокопавања канала до Дунава, како би био приступачнији за бродове који туда крстаре. Иолован, Виминацијум релативно оскудева у комплементарним културним атракцијама ближе околине, за разлику од Наиса (лат. Naissus) или Сингидунума (лат. Singidunum). Упркос свему, одликује се вема добрим услужним погодностима, које су подигнуте на завидан ниво, од водичке службе, преко угоститиљских услуга, до туристичке анимације. Код културног значаја приметна је изразита историјска вредност (довљно велика као и код осталих локалитета на поменутом путу културе), као и висока едукациона и научноистраживачка вредност која је посебно повећана изградњом научног центра. Иако Виминацијум није редак примерак међу археолошким налазиштима, с обзиром да је римска империја била велика и да су Римљани подизали логоре и градове на сваком кораку у походу на варварска племена, он је, због своје веома добре очуваности, веома добар репрезент града какав је постојао у I веку нове ере, и не само града већ и престонице. Робустност (јачина, снага) налазишта се огледа кроз осетљивост културног добра, при чему је Виминацијум у рангу са осталим локалитетима. Приметно је постојање изванредног плана управљања културним добром групе археолога при Археолошком институту САНУ из Београда који и врше регуларни мониторинг и одржавање на високом нивоу, што представља проблем на другим археолошким локалитетима културног пута. Виминацијум је велики потенцијал за инвестирање и увођењем нових садржаја још више би се повећао ниво посете који је и сада на завидном нивоу. Негативан утицај посетилаца на стање културног добра је тренутно занемарљив, јер се посетиоци крећу посебно утврђеним стазама и у пратњи водича, а за превоз путника по локалитету обезбеђено је посебно еколошко возило. С обзиром да се локалитет налази у ненасељеном

делу села, нема претњи великог броја посетилаца по локалну заједницу. Једина изражена претња самом археолошком локалитету је близина костолачког Рударско-енергетског басена „Дрмно“. Напредовањем копа могу бити уништени делови римског града, те се морају тражити компромисна решења у виду пресељења дела археолошког налаза о трошку рудника. Из свега наведеног може се констатовати да археолошки локалитет Виминацијум има високе вредности индикатора тржишне привлачности и културне значајности/робусности, што значи да има добре predisпозиције да се искористи у сврху развоја туризма на дестинацији.

За побољшање туристичке понуде потребно је осмислити додатне садржаје, попут оживљавања историјских догађаја кроз представе аутентичног живота људи из римског доба, као и организовање тематских догађаја, пропраћених аниматорским тимом или изложбе са археолошким темама у време значајних историјских датума. За све то је потребан склад институција, пре свега Министарства за културу, Туристичке организације Србије, Министарства за економију и регионални развој, Завода за заштиту споменика културе и других установа, које би могле допринети бољој презентацији и туристичкој афирмацији здања која представљају део будућих светских трендова у туризму. Такође, потребна је већа повезаност и комуникација са локалном заједницом која тренутно има мале или никакве користи од тога што се на њеном подручју налази културно добро националног значаја. Поред тога, потребна је већа комплементарност са осталим атракцијама у околини, како би се ојачала туристичка понуда овог краја.

Након великог финансијског улагања у локалитет, туристичка понуда је осавремењена и издигнута на светски ниво. Виминацијум је опремљен да служи различитим облицима туризма, културном, манифестационом, конгресном, наутичком итд. Комплетним туристичким искоришћавањем овог простора очекује се остваривање позитивних економских ефеката, повећање запослености локалног становништва и побољшање имиџа дестинације.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Бесермењи, С., Марковић, С., Јовичић, Д. (2010): Туристичка валоризација сакралних објеката грађених у стилу Рашке школе. *Зборник радова Географској факултету Универзитета у Београду*, бр. 58, стр.93-110.
- Du Cros, H. (2000): *Planning for Sustainable Cultural Heritage Tourism in Hong Kong*. Final Report to the Lord Wilson Heritage Trust Council, SAR.
- Ђошевић, М. (2009): *Заштитна наслеђа и одрживи развој туристичке дестинације Виминацијум*, Универзитет Сингидунум, Нови Сад.
- Закон о културним добрима, Службени гласник РС, бр71/94, Београд;
- Јовичић, Д., Бранков, Ј. (2009): Туристичке атракције – кључни елементи туристичке ресурсне основе. *Гласник Српској географској друштва*, бр. 89 св. 1, стр. 3-20.
- McKercher, B., Du Cros, H. (2002): *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Press, New York.

- McKercher, B., Ho, P. S. Y., Du Cros, H. (2005): Relationship between tourism and cultural heritage management: evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, No 26, pp. 539–548.
- Ромелић, Ј., Пивац, Т., Кошић, К. (2006): Туристичка валоризација старог градског језгра Новог Сада по моделу Х. ду Крос. *Гласник Српској географској друштва*, бр. 86, св. 2, стр. 251-260.
- Станковић, С. (2004): Туристичка валоризација геоморфолошких објеката гео-наслеђа Србије. *Гласник Српској географској друштва*, бр. 84, св. 1, стр. 79-88.
- Станојловић, А., Ђурчић, Н., Павловић, Н. (2010): Туристичка валоризација локалитета „Лазарев град“ у Крушевцу. *Зборник радова Географској института «Јован Цвијић»*, САНУ, бр. 60, св. 2, стр. 77-92.
- Стефановић, С. (2004): *Могућности туристичке презентације археолошкој локалитета Виминацијум*, дипломски рад. Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад.
- Хаџић, О. и др. (2005): *Културни туризам*, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад.
- Чомић, Ђ., Пјевач, Н. (1997): *Туристичка географија*. Савезни центар за унапређење угоститељства и хотелијерства, Београд.
- Чучуловић, Р., Чучуловић, А. (2010): Туристичка валоризација општине Неготин. *Гласник Српској географској друштва*, бр. 90, св. 3, стр. 89-109.

http://www.viminacium.org.rs/Viminacium/TouristAttraction/index_html?language=srpski

http://www.jat.com/active/srlatin/home/main_menu/travel_info/jat_review/jul_2009/mamut_u_srbiji.html

<http://www.srbija.travel/kultura/arheoloska-nalazista/viminacijum/>

<http://www.srbija.travel/kultura/putevi-kulture/put-kulture-rimskih-imperatora/>

<http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Otkriven-mamut-u-Viminacijumu.lt.htm>